

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA 1 (P1)

PUDUNGWANA 2013

GAUTENG

MATSHWAO: 120

NAKO: dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 17.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe dikarolo TSE NNE, e leng:

KAROLO YA A:	Tekokutlwisiso	(30)
KAROLO YA B:	Kgutsufatso	(10)
KAROLO YA C:	Thutapuo le tshebediso ya puo	(60)
KAROLO YA D:	Dingolwa	(20)

2. Bala ditaelo TSOHLE ka hloko.

3. Araba dipotso TSOHLE.

4. Qala karolo ka NNGWE le e NNGWE leqepheng le LETJHA.

5. Seha mola qetellong ya karolo e nngwe le e nngwe.

6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo feela kaha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.

7. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.

8. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.

9. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

10. O eletswa ho sebedisa nako ya hao tjena:

KAROLO YA A:	metso e 45
KAROLO YA B:	metso e 25
KAROLO YA C:	metso e 45
KAROLO YA D:	metso e 35

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO

Karolong ena o nehlwe mefuta e mmedi ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka hloko o nto araba dipotso tsohle tse botsitsweng hodima yona.

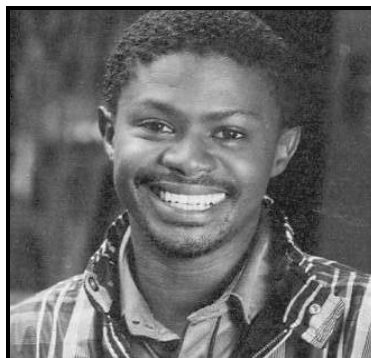
POTSO YA 1

Bala tema ena e latelang ka hloko, ebe o araba dipotso tse hlahang tlasa yona. Araba ka lentswe le le leng feela moo ho hlokehang, ntle le haeba potso e hloka tlhaloso kapa karabo e teletsana.

TEMA YA A

MOLEMO WA HO SEBETSA KA THATA

Ka mora hore Kagiso Modupe a qete lengolo la materiki ka selemo sa 2002, batswadi ba hae ba ile ba hloleha ho mo isa yunibesithing ho ya ntshetsa dithuto tsa hae pele. Ntatae o ne a sebetsa ofising ya ngaka ya meno a etsa meno a maiketsetso, ha mme yena a ne dula hae. Ka baka la ho hloka tjhelete, batswadi ba hae ba mo fumanela mosebetsi femeng ya Kellogg's, hona Kwa-Thema. O ne a paka mabokose mme ha e ne e se ka ho sebetsa ka thata le boitelo, a ka be a ntse a sebetsa moo.

Kagiso o ne a sa thabele bophelo boo, ke kahoo a ileng a boloka tjhelete ya ho ya yunibesithing. Mosotho o ne a nepile ha a re mohale wa sebele o tswa maroleng, Kagiso o ile a etsa tsohle, a rekisa dipompong le ho hlophisa meketjana bakeng sa ho bokelletsa tjhelete. Eitse ha a se a bokeeditse tjhelete, a ya Yunibesithing ya Johannesburg. O ne a sa bolella batswadi ba hae. Kgwedding tsa pele tsa 2005 o ile a etsa eka o sa sebetsa empa e ne e se e le moithuti wa lemo sa pele ya ithutelang lengolo la *Bachelor of Science*. O ne a ikemiseditse ho ba ngaka.

'Leshano la ka le ile la hlahela mohla batswadi ba ka ba neng ba tseba nnete. Ba ile ba e ba motlotlo ka nna empa ba hloka kutlwisiso ya hore hobaneng ke ile ka pata ntho e kgolo hakaalo. Ba ile ba ba ba adima tjhelete ho nthusa ho patala sekolo,' ho realo sebakadi sena sa *Scandal* ha se hopola morao. Kagiso kajeno o qetile lengolo la *Sports Psychology*.

Ke ntho e ntle hore ebe o kgethile sekolo ho na le ho paka mabokose. Ha a se a le Yunibesithing ya Johannesburg o ile a tseba ka *Song and Dance Club*, mme a e kenela. Ka moputso oo a neng a o fumana moo, o ne a lefella dithuto tsa hae tsa yunibesithi. Empa kaha ho robala ke ho fetoha, Kagiso o qetelletse a se a rata ho ba sebakadi sa ditshwantshiso. Ke ka hona re mo bonang mona moo a leng teng kajeno.

Kagiso o hopola lelapa labo le mofuthu le bileng le tletse lerato ha a na le batswadi ba hae, moholwane le kgaitsemi ya hae. O motlotlo ha a hopola tsa bonyaneng; ha a ne a ilo kuta moriri le ntatae moo bobedi bo neng bo kutwa lekorwana.

Ho nahana ka sehlopha sa ntatae sa bolo seo a ileng a se bapalla ho a mo thabisa. 'Minolta City e ne e hlola hangata. Ke ne ke bapala ka ho le letona. E, ho ba le ntate wa mokwetlisi ho molemo. Ke bapetse ho tloha ho ba ka tlasa lemo tse 12 ho fihlela ke geta sekolong se phahameng.'

[E qotsitswe le ho hlophiswa ho tswa makasineng wa *Bona* wa Loetse 2012]

- 1.1 Kagiso o ne a qete lengolo la materiki neng? (1)
- 1.2 Ha habo Kagiso ke hokae? (1)
- 1.3 Ke bomang ba ileng ba fumanela Kagiso mosebetsi femeng ya Kellogg's? (1)
- 1.4 Sehlopha sa bolo ya maoto seo Kagiso a neng a se bapalla se bitswa eng? (1)
- 1.5 Bolela phapano diketsong tsa batswadi ba Kagiso mohla ba fumanang hore o se a kena yunibesithi le mohla a neng a pasa lengolo la materiki. (2)
- 1.6 Akaretsa ka ntlha tse pedi molemo wa ketso ya Kagiso ya hore a tlohele mosebetsi a ye yunibesithing. (2)
- 1.7 Bolela hore polelo e latelang ke NNETE kapa MAFOSI. Fana ka lebaka bakeng sa karabo ya hao. (2)
- Batswadi ba Kagiso ba ne ba sa rate hore a ye yunibesithing. (2)
- 1.8 Maelana ana, '*ho robala ke ho fetoha*' a bolela hore motho o lokela ho ...
Kgetha karabo e le nngwe e nepahetseng ho tse latelang. (2)
- A fetoha ha a robetse.
B fetola maikutlo.
C robala a fetoha.
D fetohela maikutlo. (2)
- 1.9 Ketso ya Kagiso ya ho latella ho ya yunibesithing leha a ne a se a sebetsa, e bolela hore ke motho ya jwang? (2)
- 1.10 Ho ya ka wena, ho ka be ho etsahetse eng hoja Kagiso a se ke a leka ditsela tsa ho iphumanela tjhelete ka ho sebetsa mesebetsinyana e ka thoko ha a le yunibesithing? (2)
- 1.11 Ho ya ka wena, ebe ho nepahetse hore Kagiso a se ke a tsebisa batswadi ba hae ha a ne a ya yunibesithing? Fana ka lebaka bakeng sa karabo ya hao. (2)
- 1.12 Na o ka re pale ee ya bophelo ba Kagiso e na le qetelo e thabisang? Fana ka lebaka. (2)

[20]

TEMA YA B: BOKGONI BA HO BOHA

Boha tema ena e latelang ka hloko, ebe o araba dipotso tse botsitsweng hodima yona. Araba ka lentswe le le leng feela moo ho hlokehang, ntle le haeba potso e hloka tlhaloso kapa karabo e teletsana.

Letlotlo
la dilemo tse
80

Bomme ba tshepa **Castor Oil** bakeng sa ho hlwekisa mmele le ho pipitlelwa.
Hercules Castor Oil e na le tatso tse fapaneg.

HERCULES

CASTOR OIL

KASTORILE TLHAHO

LAMUNU

SETRORERI

TJHOKOLETE

[E qotsitswe le ho hlophiswa ho tswa makasineng wa *Bona* wa Pudungwana 2012]

- 1.13 Fana ka lebitso la sehlahiswa se bapatswang mona. (1)
- 1.14 Ntle le tatso ya tlhaho, fana ka tatso e le nngwe eo sehlahiswa se bapatswang se hlahiswang ka yona. (1)
- 1.15 Baphatlalatsi ba ikemiseditse ho hohela bomang ka papatso ee? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 1.16 Hobaneng ha lentswe 'Castor Oil' le ngotswe ka mongolo o moholo ho feta e meng? (2)

- 1.17 E be ke hobaneng ha babapatsi ba kgethile ho sebedisa lelapa le shebahalang le thabile tjee? (2)
- 1.18 Polelo ee e reng 'Bomme ba tshepa Castor Oil,' ke NTLHA kapa ke MOHOPOLO feela? Fana ka lebaka bakeng sa karabo ya hao. (2)
[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO

POTSO YA 2

Bala tema e latelang ebe o e kgutsufatsa ka dintlha tse SUPILENG tsa bohlokwa tseo bapalami ba ditekesi ba lokelang ho di ela hloko ha ba batla ho tsamaya ba bolokehile ka ditekesi.

1. Dintlha tsa hao di be ka sebopeho sa dipolelo tse hlahlamanang.
2. Leka ho sebedisa mantswe a hao.
3. Nomora dipolelo tsa hao ho tloha ho 1 ho isa ho 7.
4. Palo ya mantswe e se fete mantswe a 60.
5. Bontsha PALO YA MANTSWE qetellong ya kgutsufatso.

TEMA YA C

HO TSAMAYA O BOLOKEHILE KA DITEKESI

Ditekesi di tsamaisa batho ba bangata ho tloha e sa le hoseng, ha di na nako ya batho ba tsohang lata. Ka mehla fihla renkeng ka nako. Emela tekesi hore e eme tsi! pele o palama.

E ka nna ya o hata kapa wa wa ebe o tswa kotsi. Bakganni ba ditekesi ba tlosa makoloi ka potlako.

Se palame o ntse o pepile thoto ya hao. E behe ka morao moo ho behwang thoto. Ha o e behile pela hao kapa hodima hao, e ka baka kotsi ha tekesi e ka ema ka potlako. Itlame hantle ka mabanta a tshireletso ha o se o dutse. Mabanta ao a tla o sireletsa ha kotsi e hlaha. Dula setele ha o kena ka tekesing. Ha o ntse o sisinyeha o ka baka kotsi, haholo ha o dutse pela mokganni, mme batho ba bangata ba tswa kotsi.

Bakganni ba beisa ka ditekesi kapa ba kganne ba bapile. Se ntshetse matsoho ka ntle ha o dutse pela fesetere. O ka tshoha wa tswa kotsi ha di fetana. Ha tekesi e emisa, bapalami ba tatela ho theoha ba sa fanane sebaka. E ba le mamello mme o emele ba bang ho tswa pele.

[E qotsitswe le ho fetolelwa ho tswa makasineng wa *Huisgenoot* wa Loetse 2009]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO

POTSO YA 3: SEBOPEHO SA MANTSWE LE MOELELO WA ONA

Bala tema ena e latelang ka hloko o nto araba dipotso tsa thutapuo tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA D

CHIKANO O ETELA KATRIENA

Ka bona bosiu boo Chikano o ne a tshwerwe ke bodutu, mme a ikemisetsa ho etela kgarebe e bitswang Katriena. Ha Chikano a fihla sebakeng seo, a makatswa ke ho bona hore ngwanana eo o dula sebakeng sa barui, se sa lokeleng mofutsana ya kang Katriena tjena. Ha a fihla, ba akana. E ne e se motho ya ruileng, empa o ne a bina hoteleng ka mehla. E ne e le sebaka se setle, se kgabileng ka meaho e meholo, e mesweu, e metle e bileng e potapotilweng ke difatjana tse talana. Ntlo ena Katriena o e reketswe ke moetapele ya bitswang Mphafudi.

[E qotsitswe le ho hlophiswa ho tswa bukeng ya *Sehlekehleke sa Deidro* ya VT Masima]

- 3.1 Nehelana ka **bongata** ba mantswe a ka masakaneng dipolelong tse latelang. Ngola nomoro le karabo feela.
- 3.1.1 Chikano o qetile (letsatsi) a mararo a le moo ha Katriena. (1)
- 3.1.2 Sebaka seo se ne se sa tshwane le (sebaka) tse ding. (1)
- 3.2 Lentswe '*sefatjana*'. Ke nyenyefatso ya '*sefate*'. Isa mantswe a ngotsweng ka botsho dipolelong tse latelang ho **nyenyefatso**. Ngola nomoro ya potso le karabo feela.
- 3.2.1 **Motho** ya kang Katriena ha a lokele ho dula sebakeng seo. (1)
- 3.2.2 Katiena e ne e sa le **kgarebe** e dilemo di tlase. (1)
- 3.3 Tlatsa sekgeo se siilweng dipolelong tse latelang ka lentswe le nang le moelelo o latolanang le wa mantswe a ntshofaditsweng.
- 3.3.1 Ha Chikano a etela Katriena e ne e se **bosiu**, e ne e le ... (1)
- 3.3.2 Meaho ya matlo e ne e se **mesweu**, e ne e le ... (1)
- 3.4 Fetolela mantswe a ka masakaneng sebopehong se nepahetseng. Ngola dipolelo tsena hape.
- 3.4.1 Chikano o rata matlo a (-holo). (1)
- 3.4.2 Barui ba dula sebakeng se (-tle). (1)

- 3.5 Ngola dipolelo tse latelang hape empa o lokise sebopeho sa mantswe a ka masakaneng.
- 3.5.1 Chikano o ile a makala ha a fihla (kgarebe) eo. (1)
- 3.5.2 Ha Chikano a kena (ntlo) a fihla a aka Katriena lerameng. (1)
- 3.6 Kenya **mahokedi** a siilweng dipolelong tse latelang. Ngola nomoro ya potso le karabo feela.
- 3.6.1 Chikano le Katriena ... sebetsa mmoho. (1)
- 3.6.2 Meaho ... potapotilweng ke difate e a rateha. (1)
- 3.7 Qetella dipolelo tse latelang ka ho fana ka **botona** ba mantswe a ngotsweng ka botsho dipolelong tse latelang. Ngola nomoro le karabo feela.
- 3.7.1 Chikano e ne e se **kgarebe**, e ne e le ... (1)
- 3.7.2 Katriena o ne a sa etelwa ke **ngwanana** e mong, o ne a etetswe ke ... (1)
- 3.8 Bopa lentswe le le leng bakeng sa dipolelwana tse ngotsweng ka botsho. Ngola nomoro ya potso le karabo feela.
- 3.8.1 Katriena e ne e le **motho ya binang**. (1)
- 3.8.2 Chikano yena e ne e le **motho ya ruileng**. (1)
- 3.9 Nehelana ka lentswe le emelang lebitso le ngotsweng ka botsho polelong e nngwe le e nngwe ya tse latelang.
- 3.9.1 Katriena ha a bone **ntja** eo, empa ... e a mmona. (1)
- 3.9.2 Chikano o ne a tseba **Mphafudi**, leha ... a ne a sa mo tsebe. (1)
- 3.10 Nehelana ka mantswe a nang moelelo o tshwanang le wa mantswe a ngotsweng ka botsho dipolelong tse latelang. Ngola nomoro ya potso le karabo feela.
- 3.10.1 Chikano o ile a **etela** kgarebe e bitswang Katriena. (1)
- 3.10.2 Chikano ha a fihla, a **akana** le Katriena. (1)
- [20]

POTSO 4: SEBOPEHO SA DIPOLELO LE TSHEBEDISO YA TSONA

Bala tema e latelang ka hloko o nto araba dipotso tsa thutapuo tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA E

TORO YA MANANA MKATA

Manana Mkata ke ngwana wa ho fela baneng ba supileng. O hodisitswe ke batswadi ka bobedi, ba nnetefaditseng hore o phela hantle empa a sa itlohella. Batswadi ba hae ba ne ba rata hore a sebetse ka thata. Esale a batla ho ba titjhere ha a ntse a hola, ho ne ho se na se seng seo a neng a se rata. Ha a le dilemo tse 14 a ya ho titjhere ya hae ya sekolo sa Sontaha, yaba o mo jwetsa hore le yena o batla ho ruta. Na o ne a ka hana?

Titjhere e ne e sa makala hobane o ne a tseba buka e rutang tumelo ka hlooho. A hla a dumela hore Manana e tla ba titjhere e nepahetseng. O ne a thabela bana haholo. Ho tloha moo, a ruta sekolong sa Sontaha mme a natefelwa ka nako tsohle.

[E qotsitswe le ho hlophiswa ho tswa makasineng wa *Bona* wa Pudungwana 2012]

- 4.1 Fetolela polelo e latelang ho puopheho.

Manana a re ho titjhere, 'Le nna ke batla ho ruta'.

Qala polelo ya hao ka mantswe ana: **Manana a jwetsa titjhere ...** (2)

- 4.2 Ipopele dipolelo ka mantswe a latelang:

4.2.1 ya ratang (2)

4.2.2 e tsebang (2)

- 4.3 Polelo ena, '*Titjhere e ne e sa makala*', e kganyetsong/tatolong. Fetolela polelo e latelang **kganyetsong/tatolong**.

Manana o ne a sebetsa ka thata. (2)

- 4.4 Kopanya dipolelo tse latelang ka mantswe a ka masakaneng ho bopa polelo e le nngwe.

4.4.1 Ke ngwana wa ho fela lapeng. Ke sebetsa ka thata. (empa) (2)

4.4.2 Titjhere e a dumela. Titjhere e tseba Manana. (hobane) (2)

- 4.5 Ngola polelo ena hape, empa o e qale jwalo ka ha o bontshitswe.

Manana o thabela **bana** haholo.

Qala polelo ena ka mantswe ana: **Bana ba ...** (2)

4.6 Ngola polelo ena hape empa o e qale jwalo ka ha o bontshitswe.

Manana o a tsamaya.

Qala polelo ka mantswe ana: **Hosane Manana** ... (2)

4.7 Polelo ena, '*Na o ne a ka hana?*' e sebopehong sa potso. Bopa dipolelo tse sebopehong sa **potso** ka ho sebedisa tse latelang.

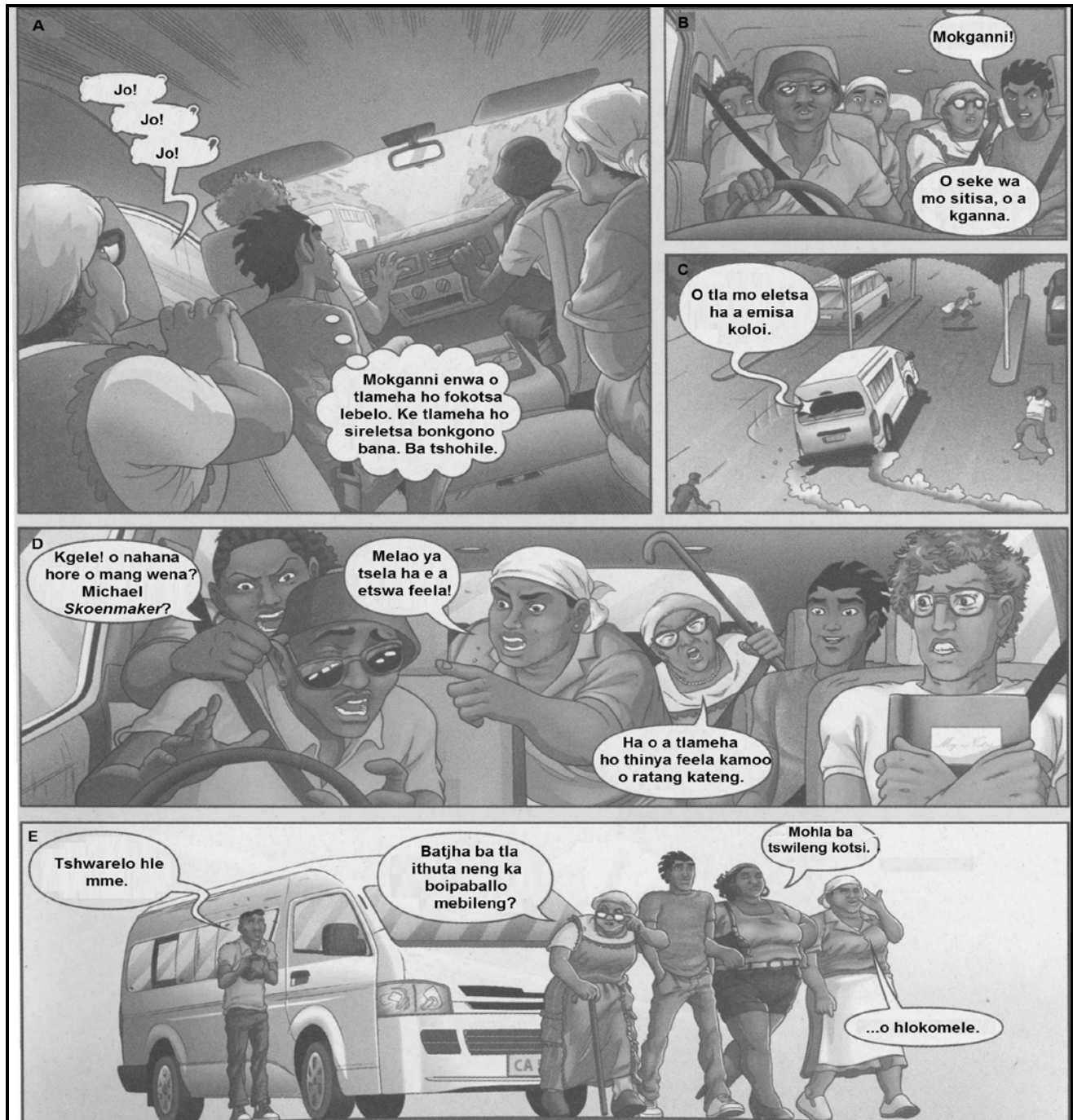
4.7.1 Manana o natefelwa ka nako tsohle. (2)

4.7.2 Batswadi ba hae ba rata ho sebetsa. (2)
[20]

POTSO YA 5: TEMOHO E HLOKOLOSI YA PUO

Bala le ho boha tema ena e latelang ka hloko, ebe o araba dipotso tse botsitsweng hodima yona. Araba ka lentswe le le leng feela moo ho hlokehang, ntle le haeba potso e hloka tlhaloso kapa karabo e teletsana.

TEMA YA F

[E qotsitse le ho hlophiswa ho tswa ho *Supa Strikas*]

5.1 Sheba Foreime ya D.

Banna ba ka koloing ba bakae ka palo?

(1)

5.2 Sheba Foreime ya E.

Nkgono ya hlahellang mona o tshwere eng ka letsohong le letona? (1)

5.3 Sheba Foreime ya D.

Banna ba hlahileng mona ba rwetse diborele ka bobedi. Phapano ya diborele tseo ke efe? (2)

5.4 Sheba Foreime ya C

Ke eng e pakang hore koloi ena e tsamaya ka lebelo le phahameng? Fana ka lebaka le le leng feela. (2)

5.5 Sheba Foreime ya D

Batho ba bonahalang ba halefile moo ke basadi. Mongodi o hlalisa basadi e le batho ba jwang? (2)

5.6 Ha o ne o le e mong wa bapalami, na o ne o tla hlola o palama tekesi eo hape? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)

[10]

POTSO YA 6: HO LOKISA DIPHOSO

Bala tema e latelang ebe o lokisa diphoso (tse kang tsa puo, tsa mopeleto, tsa matshwao a puo le moo ho sebedisitsweng puo esele eo e seng Sesotho) tse hlahelang ho yona. Seha mola moo o lokisitseng diphoso.

TEMA YA G

Motswalle waka o nkgothaleditse ho sebetsa ka thatha hore ke atlehe mafelong a selemo. ho atleha ha se lucky. o lokela ho tela tsohle, o behelle dintho tse ka o sitisang ka thoko. Menate yo hle e ka o lahlisang ho fihlella sepheo sa hao o e behelle ka thoko hobane nako ya yona e a tla. qala Pele ka tsa bohlokwa, tse ding dintho di tla latela

[E qotsitswe le ho hlophiswa ho tswa makasineng wa *Bona* wa Loetse 2012]

[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C:

60

KAROLO YA D: DINGOLWA

BOKGELEKE BA BASOTHO – Rosemary Moeketsi

Ho botsitswe dipotso tse nne karolong ena. Araba potso e le NNGWE e itshetlehileng bukeng e le NNGWE eo o ithutileng yona.

POTSO YA 7: MMUTLANYANA

Bala qotso ena ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima tshomo kaofela ha yona.

Ka tsatsi le leng Mmutlanyana a fihla hape a re: 'Hlolo, na o a tseba hore re ka etsa jwang hore re se shwe?' Hlolo, a re: 'Tjhe, ha ke tsebe.' Mmutlanyana a re: 'Ho bonolo. Butle, ke tla o ruta. Nthuse kapele re tjheke mokoti.' Ba tjheka, ba tjheka. Mokoti oo o ne o sa teba. Yaba Mmutlanyana o re: 'A re bese mollo.' Yaba ba o besa hodima mokoti. Mmutlanyana a re: 'Mollo wa rona o a tuka. Jwale wena Hlolo etsa tjena he, o nkuke, o nkakgele hara wona, e tle re ha ke re Itjhu, itjhu, Hlolo ka tjha wee, ebe o a ntshola.' Hlolo a re: 'Eka ho tla ba monate. E tlo he.' Hlolo a mo kuka a mo akgela mollong. Jwale Mmutlanyana a re: 'Itjhu, itjhu, Hlolo ka tjha wee!' Hlolo a mo tlhatlola. Yaba Mmutlanyana o re: 'Jwale ke tla akgela wena.' Mmutlanyana a kuka Hlolo, a mo akgela mollong. Jwale Hlolo a re: 'Itjhu, itjhu, Mmutlanyana ka tjha wee!' Mmutlanyana a mo tlhatlola. Ba tsheha ha monate bobedi. Ho monate, ebile ha ba sa tla shwa. Mmutlanyana a re: 'Hlolo, Hlolo, nkakgele hape mollong.' Hlolo a mo akgela. Mmutlanyana a lla a re: 'Itjhu, itjhu, Hlolo ka tjha wee!'

- 7.1 Mmutlanyana o ne a kopane le diphoofotswana dife tse neng di ntse di letsa mmino ha a ne a ntse a itsamaela naheng? (1)
- 7.2 Hlolo le Sehohwana ba bolailwe ke mang? (1)
- 7.3 Taumoholo o ne a ntse a etsa eng ha Mmutlanyana a fihla ho yena? (1)
- 7.4 Hobaneng ha Sehohwana se ile sa hloleha ho ntsha metsi le ho ithoma? (1)
- 7.5 Ha e le Mmutlanyana le Hlolo, ke phoofolo efe e bohlale ho feta e nngwe? Fana ka lebaka. (2)
- 7.6 Hlalosa ka bokgutshwane hore Mmutlanyana o ile a fumana dijo tsa Taumoholo jwang. (2)
- 7.7 Maikemisetso a Mmutlanyana ka papadi ee ya hae le Hlolo ya ho bapala ka mollo, e ne e le afe? (2)
- 7.8 Ketso ya Mmutlanyana ya ho tsheha Hlolo ha a ntse a tjha e hlalosa mmutlanyana e le phoofolo e jwang? Fana ka lebaka. (2)
- 7.9 Tikoloho ya tshomo ena ke ya mahaeng kapa ya setoropo? Fana ka lebaka. (2)
- 7.10 Ketso ya Hlolo ya ho dumellana le Mmutlanyana ho tjheka mokoti le ho besa mollo, e mo hlalosa e le phoofolo e jwang? Fana ka lebaka. (2)

- 7.11 Na o dumellana le polelo e reng 'Mmutlanyana e ne e le phoofolo e sa rateng ho phedisana hantle le diphoofolo tse ding'? Fana ka lebaka. (2)
- 7.12 Ebe bophelong ho na le batho ba kang Mmutlanyana? Fana ka lebaka. (2)
- [20]**

KAPA

POTSO YA 8: NKOLOBE

Bala qotso ena ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima pale kaofela.

Jwale ka tsatsi le leng, ha ho ntse ho alositswe ke badisana, moshanyana a re ho wa habo: 'Ke sa ya thabeng. Ke lo bona difi tsa ka tseo ke tjehileng dinonyana ka tsona.' Yaba o a ya. Ha a fihla moo, a beleha ngwana. Hobane a belehe ngwana jwalo, a mo phuthela, a mo robatsa ka lehaheng. Yaba o a oroha o ya hae.

Jwale ka le hlahlamang a nka dikgamelo a ya hama. Yaba o ipolokela lebeso le leng ka lenakana, hore ka lona a tle a fepe leseanyana la hae thabeng. Hobane a hame, yaba o ntsha dikgomo ho ya naheng. Ha ho ntse ho alositswe jwalo, yaba o re ho moshanyana wa bo: 'Ke sa ya thabeng. Ke ilo bona difi tsa ka tseo ke tjehileng dinonyana ka tsona.' Yaba o a ya he, mme a fihla teng thabeng moo, a bina a re...

- 8.1 Moshanyana o ne a ronngwe kae ke mmae? (1)
- 8.2 O ne a ronngwe ho ya etsa eng moo? (1)
- 8.3 Hobaneng ha moshanyana a ile a kgora mpa? (1)
- 8.4 Moshanyana o ile a re o kopa ho ya kae ho monyane wa hae kgetlo la pele ha a ne a tsamaya? (1)
- 8.5 Hlalosa ka bokgutshwane hore ho ile ha etsahala eng ha moshanyana a fihla ka hodima thaba. (2)
- 8.6 Phapano e bileng teng dipakeng tsa lekgetlo la bobedi le lekgetlo la boraro ha moshanyana a fihla lehaheng e bile efe? (2)
- 8.7 Ke eng se neng se etsa hore monyane wa moshanyana a belaele hore ho na le se etsahalang ka moholwane wa hae matsatsing ao? Fana ka lebaka. (2)
- 8.8 Lebaka le neng le etsa hore moshanyana a fihle a dule ka hara mosi ka mora hore a kgutle thabeng e ne e le lefe? (2)
- 8.9 Tikoloho ya tshomo ee ke ya mahaeng kapa ya setoropo? Fana ka lebaka. (2)
- 8.10 Polelo ee '*Moshanyana ha a ka di utlwa le ho di utlwa dipotso tsena*' e hlalisa eng ka maikutlo a moshanyana ho ya ka ditaba tsa tshomo ee? Fana ka lebaka. (2)
- 8.11 Ebe moshanyana o entse hantle ka ho nwa setlhare seo a neng a ronngwe ho ya se lata? Fana ka lebaka. (2)

- 8.12 Ha o ne o le moshanyana eo ho buang ka yena tshomong ee, o ne o tla etsa eng ha o fumana ngwana wa hao a le siyo ka lehaheng?

(2)
[20]

PELONG YA KA – Machabe S Mofokeng

POTSO YA 9: PHETOHO

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehlileng hodima moqoqo kaofela ha ona.

O ke o utlwe motho a re, 'Ke hlolohetswe hae?' Mohlomong a be **a dihele tekete* Makgoweng moo a thotsweng teng, a hopole hae, a bone hore a ke ke a emela dibekenyana tse pedi tseo a di fuweng ka selemo hore a phomole. O a be a sa iketse, o a be a hlolohetswe hae. Ho a lokela hore ho be jwalo ho e mong le e mong ya hodileng hantle, ya ntseng a ena le tulo pelong ya hae, tulo eo ho yona ho renang tulo e le nngwe feela: ha habo. Ho lehlohonolo ba ratang tulo tseo ba holetseng ho tsona ka lerato la sebele, hobane hoo ke bopaki ba hore ba phetse bongwana ba bona e leng e nngwe karolo ya bophelo ba bona, hantle, ka thabo le nyakallo.

**a dihele tekete > a tlohele mosebetsi*

- 9.1 Mongodi o re o kopane le bana ba yang kae ha a ne a ya hae? (1)
- 9.2 Ke batho bafe ba lehlohonolo ho ya ka ditaba tsa moqoqo oo? (1)
- 9.3 Motho ya ka tereneng ya yang hae o nahana eng bosiu bohle ho ya ka ditaba tsa moqoqo oo? Fana ka e le nngwe feela. (1)
- 9.4 Ke ntho efe eo o ka e qohollang e bontshang hore batswadi ba hae ba ne ba se ba tsofetse? (1)
- 9.5 Mongodi o hlokometse phapano efe metswalleng ya hae ha a fihla ha habo ho fapana le seo a neng a se lebeletse? Fana ka dintlha tse pedi feela. (2)
- 9.6 Hlalosa ka bokgutshwanyane hore mopheti o re o ne a nahana hore o tla fumana ho le jwang ha a fihla ha habo? (2)
- 9.7 Ketso ya mongodi ya ho itjhebisa koranta ha Mmalehlwa le Mmamookgo ba ntse ba buisana, e mo hlahisa e le motho ya jwang? (2)
- 9.8 Sesosa sa ho seka meokgo ha Mmalehlwa ha Mmamookgo a ntse a bua le yena ke sefe? Fana ka lebaka. (2)
- 9.9 Ho ya ka ditaba tsa moqoqo ona, na phetoho ke ntho e ka felang? Fana ka lebaka. (2)
- 9.10 Hobaneng ha Mmamookgo a ne a sa dumele hore Mmalehlwa le Pheello ba arohane? (2)
- 9.11 Ho seka meekgo ha Mmalehlwa ho fana ka maikutlo a jwang ho wena? (2)
- 9.12 Ebe phetoho e a hlokeha bophelong? Fana ka lebaka. (2)

[20]

KAPA

POTSO YA 10: TJHELETE

Bala tema e latelang o nto araba dipotso tse thehileng ho yona.

Hoba e matla tjhelete ngwaneso. Ba tsebang ba re e a bua. Ha se feela batho ba bangata ba sebetsang ha boima. Ha se hore ba a e rata, ba mpa ba leka hore ba be le e ngatanyana. Ba bang ba bile ba qetella ba sebetsa mesebetsi e itseng, eo pelo tsa bona di sa e rateng, feela hobane e na le tjhelete e ngata. Qetellong re be re fumane motho ya bopetsweng ho sebetsana le dikgomo a sebetsana le batho, a ba tshwere jwalo ka ha eka ke tsona dikgomo. Kapa re makale ha re bona ngaka e hofolaka batho feela ha e re e a ba hlahloba, athe e mpa e le mmetli wa mapolanka kapa majwe, ya fetohileng ngaka ka baka la ho latella tjhelete.

- 10.1 Mongodi o ne a tswa lata tjhelete kae? (1)
- 10.2 Hobaneng ha motho a lokela ho fetolela tjhelete ya hae ho ya naha eo a etetseng ho yona? (1)
- 10.3 Bonokwane ba tjhelete bo etsahala jwang ka kerekeng? (1)
- 10.4 Batho ba fumanang tjhelete e ngata ke bafe? (1)
- 10.5 Phapano ke efe pakeng tsa batho ba fumanang tjhelete ka maqheka le ba e fumanang ka ho e sebelletsa ka thata? (2)
- 10.6 Hlalosa ka bokgutshwanyane ditsela tse fosahetseng tseo batho ba etsang tjhelete ka tsona. Fana ka ditsela tse pedi feela. (2)
- 10.7 Ke maemong afe moo motho a iphumanang a etsa mosebetsi oo a sa o rateng? (2)
- 10.8 Ebe ho bonolo hore motho a ipolaye ho ya ka ditaba tsa moqoqo oo? Fana ka lebaka. (2)
- 10.9 Hobaneng ho thwe batho ba sebetsang ka hlooho ba tsofala ka pele ho feta ba sebetsang ka matsoho feela? (2)
- 10.10 Ke nnete kapa ke mafosi hore batho ba ka bolayana ka lebaka la tjhelete, ho ya ka seratswana? Fana ke lebaka. (2)
- 10.11 Na ho ya ka wena ke hantle hore motho a kgethe ho nyalwa hobane feela a habile mafa ao a sa a sebeletsang? Fana ka lebaka. (2)
- 10.12 Ebe ke ntho e nepahetseng hore motho a nkele batho ba bang ditjhelete tsa bona ka bokeleme hobane yena a batla hore a be le e ngata? (2)

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D: 20
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 120